

To Cite This Article: Aydoğdu, M., & Tuncer, B. (2022). Muğla İli'nde nşfusun gelişimi ve ilçeler bazında mekânsal dağılış analizi. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 47, 300-320. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1124907>

MUĞLA İLİNDE NşFUSUN GELİşİMİ VE İLÇELER BAZINDA MEKÂNSAL DAĞILIş ANALİZİ

The Population Growth in Muğla Province and Analysis of Spatial Pattern by Districts

Mşjde AYDOĞDU^{ID} Bayram TUNCER^{ID}

Öz

Muğla, sahip olduğu tarihi, kşltşrel ve doğal değerleriyle Tşrkiye'nin en önemli üçşncş turizm merkezidir. 1927 yılında yapılan ilk nşfus sayımında 174.684 olan Muğla il nşfusu 2021 yılında yaklaşık 5,5 kat artarak 1.021.441'e çıkmıştır. Bu alışma Cumhuriyet Dşnemi'nde Muğla il nşfusunda meydana gelen değerlişimleri ve 2021 yılı itibariyle ilçeler bazında nşfusun mekânsal dağılışının analiz edilmesini amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan Adrese Dayalı Nşfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri Tşrkiye İstatistik Kurumu (TşİK) veri tabanından temin edilmiştir. Elde edilen veriler Excel programında tablolara dşnşştşrşlerek, tablo ve grafiklerle desteklenmiştir. Çalışmada kullanılan tşm sayısal veriler ArcGIS 10.9 paket programına eklenmiş olup, ilgili haritalarda altlık olarak kullanılmıştır. Genel olarak kademeli renklendirme (graduated colors) yşnteminin uygulandığı çalışmada Muğla ilinin 1950, 1970, 1990, 2010 ve 2021 yılına ait nşfus yoğunluk analizleri yapılmıştır. Kıyı turizmine ve tarımsal faaliyetlere dayalı istihdam olanaklarının yşksek oluşu ve buna bağlı olarak işsizlik oranlarının Tşrkiye ortalamasının altında olması Muğla'nın gelecek dşnemlerde de gş alan il olma özelliğini sşrdşreeğini gşstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Muğla ili, nşfus sayımı, nşfus yoğunluğu, mekânsal dağılış.

Abstract

Muğla is the third most significant tourism centre of Turkey with its historical, cultural and natural values. The population of Muğla, which was 174,684 in the first census in 1927, increased by approximately 5.5 times to 1,021,441 in 2021. This study aims at analysing the changes in the population of Muğla during the Republican Period and the spatial pattern of the population by district as of 2021. The Address Based Population Registration System (ABPRS) data was obtained from the database of the Turkish Statistical Institute (TUIK). The elicited data were converted into tables through the Excel program and supported with tables and graphs. All numerical data were added to the ArcGIS 10.9 package program and used as a base on the relevant maps. Having employed the graduated colours method, this study analysed population density of Muğla in 1950, 1970, 1990, 2010 and 2021. It is likely that Muğla will carry on to be a province that receives migration in the future due to the high employment opportunities based on coastal tourism and agricultural activities as well as the unemployment rates being below the Turkey average.

Keywords: Muğla province, population census, population density, spatial distribution.

* Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Ő., İnşnş Üniversitesi, ✉ mujde.aydogdu@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Nüfus, kıta, ülke, bölge, şehir veya köy gibi sınırları belli olan bir alanda yaşayan insan sayısını ifade etmektedir. Nüfus, üzerinde birçok ülkenin çalışmalar yürüttüğü, çeşitli sosyal ve ekonomik planlamaların en önemli temel kriteri olan dinamik bir olgudur. İlk nüfus sayımları daha çok asker sayısını ve vergi verecek olanların tespiti gibi konularda veri elde etmek için kullanılıyorken günümüzde eğitim, sağlık ve sosyo-ekonomik hizmetlerle ilgili yatırım planlarının yapılmasında nüfus verilerine ve istatistiklerine ihtiyaç duyulmaktadır (Aydoğdu & Bakırcı, 2021; Ayhan, 2020; Güner, 2010; Sertkaya Doğan, 2018; Tanoğlu, 1966; Tuncer & Bulut, 2019).

Nüfus topluluklarının küçük ya da büyük olması, içinde buldukları mekânın coğrafi anlamda karakterinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Dünya üzerinde herhangi bir coğrafi mekânın nüfuslanması ve bu nüfusun zaman içerisindeki gelişim seyri coğrafi faktörlerin büyük etkisi bulunmaktadır (Bakırcı, 2017). Geçmişte fiziki coğrafya faktörleri nüfuslanma sürecinde daha belirleyici rol oynarken, günümüzde daha çok beşerî coğrafya faktörlerinin etkili olduğunu görülmektedir. Nüfus artışı ve nüfuslanma sürecinde olduğu gibi nüfusun mekânsal dağılışı üzerinde de yine birçok faktör etkili olmaktadır. Savaşlar, göçler ve tarihsel faktörler nüfuslanma boyutunda etkili olurken, topografik koşullar, toprak yapısı ve iklim gibi doğal çevre faktörleri de yerleşmelerin seyrek ya da sık nüfuslu olmalarında oldukça belirleyicidir. Bunun dışında günümüzde mekânlar arası yaşanan göç hareketleri de yerleşim birimlerinin nüfuslanmasında ya da nüfusunu kaybetmesinde etkili olmaktadır.

Yerleşmeler, ortaya çıktığı günden bugüne kadar geçen zaman içerisinde bünyesinde barındırdıkları sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel faaliyetler ve çeşitli fonksiyonel özellikleri sayesinde geniş nüfus kitleleri için bir çekim merkezi konumunda olmuştur (Karabörk & Sandal, 2018). Bu çekim merkezlerinden birisi de hiç kuşkusuz Muğla ilidir. Muğla, Türkiye'nin güneybatı ucunda, Ege Bölgesi sınırları içerisinde yer alan kuzeyinde Aydın, kuzeydoğusunda Denizli ve Burdur, doğusunda Antalya, güneyinde Akdeniz ve batısında Ege Denizi ile çevrili bir ildir (Şekil 1). Toplamda 1.479 km kıyı uzunluğu ile Türkiye'nin en uzun sahil şeridine sahip olan ilin 2021 yılı itibariyle toplam nüfusu 1.021.441'dir. Muğla ilinde nüfuslanmanın boyutu ve nüfusun mekânsal dağılışı genel anlamda değerlendirildiğinde, doğal ve beşerî çevre faktörlerinin nüfusun yapısını ve mekânsal dağılışı şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 1: Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi'nde Muğla il nüfusunda meydana gelen değişimleri ve 2021 yılı itibariyle ilçeler bazında nüfusun mekânsal dağılışının analiz edilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada Muğla ilinin Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren nüfuslanma açısından; nüfus miktarı, nüfus artış hızı, kırsal-şehırsel nüfus durumu, cinsiyet yapısı, yaş yapısı, göçler ve nüfusun mekânsal dağılımı gibi özelliklerinin yıllar içerisindeki değişimi incelenerek, Türkiye nüfusu ile karşılaştırması yapılmıştır. Türkiye nüfusuyla yapılan karşılaştırmalar Muğla'nın sosyo-ekonomik özelliklerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Yapılan araştırmada kullanılan genel ve adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) verileri Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) temin edilmiştir. Elde edilen veriler Excel programında tablolara dönüştürülmüş olup, tablolar grafiklerle desteklenmiştir. Çalışmada kullanılan tüm sayılar veriler ArcGIS 10.9 paket programına eklenmiş olup, ilgili haritalarda altlık olarak kullanılmıştır. Genel olarak kademeli renklendirme (graduated colors) yönteminin uygulandığı çalışmada Muğla ilinin 1950, 1970, 1990, 2000 ve 2021 yılına ait nüfus yoğunluk analizleri yapılarak göç istatistikleriyle alakalı 2021 yılına ait haritalar hazırlanmıştır.

NÜFUSUN GELİŞİMİ

Nüfusun Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyet öncesi dönemlere ait doğru nüfus verilerine ulaşamayan Muğla ilinde ilk resmi nüfus verileri 1927 yılında yapılan nüfus sayımında ortaya konmuştur. Bunu 1935 yılında ve sonrasında periyodik olarak nüfus sayımları takip etmiş ve günümüze kadar düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 1990 yılına kadar beşer yıllık aralıklarla yapılan bu sayımlar, 2007 yılından itibaren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilerek her yıl yapılmaya başlanmıştır.

Muğla il nüfusu, sayım dönemleri itibariyle istikrarsız bir gelişim gösterse de genel olarak, nüfusun artış yönünde bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu istikrarsız durum belli dönemlerde farklı sebeplerden kaynaklansa da daha çok belli ilçelerde gerçekleşmektedir. İl genelinin toplam nüfusu 1927 yılından 2021 yılına kadar sürekli olarak düzenli bir artış gösterse de ilçeler bazında belli dönemlerde nüfusta azalmalar görülmüştür. Tüm bu artış ve azalışlara rağmen genel olarak Muğla nüfusu artış yönünde bir eğilim gösterdiği gibi hem bulunduğu bölge hem de Türkiye'nin genel nüfus artışına paralel bir görünüm sergilemektedir.

1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında 174.684 olan Muğla il nüfusu 2021 yılında yaklaşık 5,5 kat artarak 1.021.441'e çıkmıştır. Aynı dönemde Türkiye nüfusu yaklaşık olarak 6 kat (6,1) artış göstermiştir. Muğla nüfus artış oranı bu haliyle her ne kadar Türkiye ortalamasının altında kalmış olsa da 1927-2021 yılları arasındaki 94 yıllık süreçte Muğla il merkezi, Bodrum, Marmaris ve Milas ilçelerinde nüfus sürekli bir artış eğilimi göstermiştir (Tablo 1). Fethiye ve Köyceğiz gibi ilçeler ise belli bir döneme kadar artış eğilimi göstermiş olsa da idari sınırlarında yaşanan değişmelerle nüfus kayıpları yaşamışlardır. Buna Köyceğiz ilçesi idari sınırlarından alınan yerleşmelerle Dalaman ilçesinin kurulması ve 6360 sayılı Büyükşehir yasaşının yürürlüğe girmesiyle Fethiye ilçesi idari sınırlarında yer alan yerleşmelerin bir kısmıyla Seydikemer ilçesinin kurulması örnek verilebilir.

Nüfus sayım devrelerine göre ilin nüfus verilerine bakıldığında iki dönem dikkat çekmektedir.

- İlk devre: 1927-1990 yılları arası dönem
- İkinci devre: 1990-2021 yılları arası dönem

İlk devre olarak adlandırılan 1927-1990 yılları arasındaki dönem, il genelinde nüfus artış hızının orta düzeyde olduğu bir zaman dilimi olarak dikkat çekmektedir. Bu devrede 1927 yılında 174.687 olan il nüfusu 1990 yılına kadar olan süreçte 388.122 kişi artarak 562.809 kişiye ulaşmıştır.

İkinci devre diye adlandırılan 1990-2021 dönemi ise il nüfusunda en yüksek artışların gerçekleştiği dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızı gösteren Muğla ilinin 1990 yılında 562.809 olan il nüfusu, 2000

yılında 152.519 kişi artarak 715.328'e yükselmiştir. %21,3'lük bir nüfus artışının yaşandığı bu dönemde, yıllık nüfus artışı %2,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Türkiye'nin yıllık nüfus artış oranı ise %1,8 olmuştur. Bu durumun gerçekleşmesinde birçok faktör etkili olduğu gibi daha çok 1990'lı yıllardan itibaren turizmin Muğla ilinde ön plana çıkmış olmasının etkili olduğu görülmektedir. Bunu özellikle 1990-2000 yılları arasında Muğla ilinde turizm fonksiyonuyla ön plana çıkan Bodrum, Fethiye ve Marmaris ilçelerinin nüfuslarındaki artışlarla da doğrulamak mümkündür.

Tablo 1: Muğla İlinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus Artışı (1927-2021)

Yıl	Muğla İl Nüfusu	Artan-Azalan Nüfus Miktarı	Yıllık Artış Oranı (%)
1927	174 687	—	—
1935	197 069	22 382	1,6
1940	211 445	14 376	1,4
1945	220 678	9 233	0,8
1950	241 640	20 962	1,8
1955	267 579	25 909	2,1
1960	299 611	32 032	2,3
1965	334 973	35 362	2,3
1970	368 776	33 803	2,0
1975	400 796	32 020	1,7
1980	438 145	37 349	1,8
1985	486 290	48 145	2,1
1990	562 809	76 519	3,1
2000	715 328	152 519	2,7
2007	766 156	50 828	1,0
2010	817 503	51 347	2,2
2011	838 324	20 821	2,5
2012	851 145	12 821	1,5
2013	886 665	35 520	4,1
2014	894 509	7 844	0,8
2015	908 877	14 368	1,6
2016	923 773	14 896	1,6
2017	938 751	14 978	1,6
2018	967 487	28 736	3,0
2019	983 142	15 655	1,6
2020	1 000 773	17 631	1,7
2021	1 021 441	20 668	2,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Muğla il genelinde nüfus artış ve azalış oranları ilçeden ilçeye ciddi değişiklikler göstermektedir. Özellikle turizmin etkili olduğu kıyı ilçelerle iç kesimlerde bulunan ilçeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nüfus farklılaşmalarının temelinde ilçelerin sahip olduğu fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yanında ekonomik faaliyetler, yapılan yatırımlar ve birçok başka beşerî coğrafya faktörü de etkili olmaktadır.

Kırsal ve Şehirsel Nüfus

Muğla kırsal-şehirsel nüfus açısından değerlendirildiğinde ilin, tarih boyunca kırsal ağırlıklı karakterini muhafaza ettiği görülmektedir. Kuşkusuz düşük bir nüfus miktarına sahip olan il merkezi dışında, şehir özelliği gösteren 13 ilçe merkezi ve kırsal özellik gösteren 396 mahalle karşılaştırıldığında hem mutlak hem de oransal olarak şehirsel nüfusun düşük düzeyde bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

1927 yılında yapılan nüfus sayımında Muğla ilinin toplam nüfusunun (174.687) %84'ü (146.615 kişi) köylerde, %16'sı ise (28.072 kişi) şehirlerde yaşamaktaydı. Bu dönemde kırsal nüfus oranı şehirlerde yaşayanların oranının yaklaşık 5,2 katına denk gelmekteydi. 1935 yılında yapılan nüfus sayımında bu oran %83'e düşerken, 1940'ta %82'lere kadar gerilemiştir. 1965 yılında yapılan nüfus sayımında Muğla ilinin toplam nüfusunun (334.973) %82'si (275.643 kişi) yine köylerde yaşarken, %18'i (59.330 kişi) şehirlerde yaşamaktaydı. Genel olarak kırsal nüfus 1985 yılına kadar %70'lerde seyrederken, 1990'larda %60'lara, 2000'li yıllarda ise %50'lere gerilemiştir (Tablo 2). 2013 yılı itibariyle uygulamaya konulan 6360 Sayılı Büyükşehir yasasıyla birlikte Muğla ili büyükşehir olmuş ve ildeki tüm köyler mahalleye dönüştürülerek kırsal nüfus resmi kayıtlarda tamamen ortadan kalkmıştır.

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Muğla İli Kır ve Şehir Nüfusu (1927-2021)

Yıllar	Şehir Nüfusu		Kır Nüfusu		Toplam Nüfus
	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	
1927	28 072	16	146 615	84	174 687
1935	32 583	17	164 486	83	197 059
1940	37 729	18	173 716	82	211 445
1945	38 042	18	182 036	82	220 678
1950	36 135	15	205 505	85	241 640
1955	44 886	17	222 693	83	267 579
1960	53 238	18	246 373	82	299 611
1965	59 330	18	275 643	82	334 973
1970	70 596	19	298 180	81	368 776
1975	85 011	21	315 785	79	400 796
1980	100 314	23	337 831	77	438 145
1985	136 160	28	350 130	72	486 290
1990	186 397	33	376 412	67	562 809
2000	268 341	38	446 987	62	715 328
2007	310 527	41	455 629	59	766 156
2008	329 126	42	462 298	58	791 424
2009	339 757	42	462 624	58	802 381
2010	350 050	43	467 453	57	817 503
2011	362 513	43	475 811	57	838 324
2012	373 937	44	477 208	56	851 145
2013	866 665	100	---	---	866 665
2015	908 877	100	---	---	908 877
2020	1 000 773	100	---	---	1 000 773
2021	1 021 441	100	---	---	1 021 441

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Genel olarak Muğla ilinin Cumhuriyet Dönemi boyunca kır ve şehir nüfus oranlarının değişimine bakıldığında, Türkiye genelindeki birçok ile göre şehirleşme hızının biraz daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumunun ortaya çıkmasındaki en önemli sebepler kuşkusuz, Muğla il genelinde turizmin önemli bir girdi sağlamasına rağmen sanayinin gelişmemiş olması ve ekonominin temel dayanağının tarım olmasıdır. İldeki ekonomik girdiler arasında tarım ve hayvancılığın payı oldukça yüksektir. Burada dikkati çeken en önemli husus ise, büyükşehir yasasından önceki dönemde şehirselleşme ve kırsal nüfus oranları arasında çok büyük bir farkın olmamasıdır. Dolayısıyla 1965 yılından 2012 yılına kadar kırsal nüfusun sürekli olarak azalması kıyı şehirleri başta olmak üzere il içi göçe işaret etmektedir. Her ne kadar büyükşehir yasasının ardından Muğla ilindeki şehirselleşme %100 olarak görülse de günümüzde kırsal mahallelerde yaşamını sürdüren kırsal nüfusun, oransal olarak şehirselleşme nüfustan az bir farkla da olsa daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Nüfusun Cinsiyet Oranı ve Yaş Yapısı

Cinsiyet yapısı, nüfus coğrafyasında sıklıkla incelenen ve yerleşmenin demografik yapısının belirlenmesinde oldukça önemli görülen unsurlardan biridir. Cinsiyet yapısı, bir yerleşmeyi oluşturan kadın ve erkek nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranlarını ifade etmektedir. Cinsiyet oranı verisi, bir yerleşmedeki 100 veya 1.000 kadına düşen erkek sayısının hesaplanması suretiyle bulunmaktadır. Bulunan sonucun 100 veya 1.000'den büyük olması yüksek cinsiyet oranını ifade ederken, 100 veya 1.000'den daha küçük çıkması kadın nüfusun orada daha fazla olduğunu ifade etmektedir (Tümertekin & Özgüç, 2020).

Muğla ilinin kadın ve erkek nüfus miktarlarına bakıldığında, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Muğla toplam nüfusu içerisinde kadınların sayısının (95.469) erkeklere oranla (79.921) yüksek olduğu görülmektedir. Cinsiyet oranının %83,7'lik oranla en düşük olduğu yıl 1927 nüfus sayım dönemine aittir. Bunun nedeni ise hiç kuşkusuz erkek nüfusun savaşlardan dolayı hayatını yitirmiş olmasıdır (Tablo 3). 1935 nüfus sayım yılında bir miktar artarak %93'e ulaşan cinsiyet oranı, sonraki yıllarda da artmaya devam ederek dengeli bir yapıya kavuşmuştur. 2021 yılı nüfus değerlerine bakıldığında, Muğla il genelinde erkek nüfus oranı (%50,8) ile kadın nüfus oranı (%49,2) birbirine yakın seviyelerde olup cinsiyet oranı 103,2'dir. Ancak genel olarak Muğla ilinin cinsiyet oranındaki değişimlere bakıldığında, 1970 yılına kadar tüm sayım dönemlerinde kadın nüfus miktarı erkek nüfus miktarından fazlayken, 1970 yılından itibaren Muğla ilinde turizmin gelişmeye başlamasıyla birlikte erkek nüfus miktarının kadın nüfus miktarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebebi, farklı illerden turizm sektöründe çalışmak için Muğla iline gelen erkek nüfustan kaynaklı iç göçlerdir. Göç hareketlerine ekonomik nedenlerden dolayı erkek nüfusun katılması, göç alan yerlerde erkek nüfusun fazla olmasında etkili olmuştur.

Tablo 3: Muğla İlinde Sayım Yılları İtibariyle Nüfusun Cinsiyet Yapısı ve Oranı

Yıllar	Kadın Nüfusu		Erkek Nüfusu		Cinsiyet Oranı (%)	Toplam Nüfus
	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)		
1927	95 469	54,5	79 921	45,5	83,7	175 390
1935	103 225	52,4	93 844	47,6	91	197 059
1940	108 781	51,5	102 714	48,5	94,4	211 445
1945	113 238	51,3	107 440	48,7	95	220 678
1955	136 867	51,2	130 712	48,8	95,5	267 579
1960	151 603	50,6	148 008	49,4	97,6	299 611
1965	168 634	50,4	166 339	49,6	98,6	334 973
1970	185 038	45,8	183 738	54,2	99,2	368 776
1975	199 132	49,7	201 664	50,3	101,2	400 796
1980	217 179	49,6	220 966	50,4	101,7	438 145
1985	237 134	48,8	249 156	51,2	105	486 290
1990	268 579	47,8	294 230	52,2	109,5	562 809
2000	338 651	47,4	376 677	52,6	111,2	715 328
2007	373 753	48,8	392 403	51,2	105	766 156
2008	386 345	48,9	405 079	51,1	105	791 424
2009	392 292	48,9	410 089	51,1	104,5	802 381
2010	401 474	49,2	416 029	50,8	103,6	817 503
2015	445 466	49,1	463 411	50,9	104	908 877
2018	474 347	49,1	493 140	50,9	104	967 487
2020	492 269	49,2	508 504	50,8	103,2	1 000 773
2021	503 180	49,2	517 961	50,8	103,2	1 021 441

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Muğla ile Türkiye'nin karşılaştırmalı cinsiyet oranı tablosu incelendiğinde, 1985 yılına kadar bütün nüfus sayım yıllarında oluşan cinsiyet oranlarının Muğla'da, Türkiye geneline göre daha düşük oranda çıktığı, 1985 yılından 2021 yılına kadar ise Muğla'da cinsiyet oranlarının Türkiye geneline göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Ayrıca belirlenen tüm nüfus sayım yıllarında cinsiyet oranı ortalaması Muğla'da 101,03 olarak gerçekleşirken Türkiye genelinde bu oran 101,5 olmuştur. Bu durum Muğla ilinde genel olarak erkek nüfusun kadın nüfusa oranla daha yüksek olduğunu, dışarıdan göç alan bir il olma özelliği taşıdığını göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Belirli Sayım Yıllarında Ortaya Çıkan Cinsiyet Oranları

Yıllar	1927	1940	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2010	2015	2020
Muğla	83,7	91	97,6	98,6	99,2	101,2	101,7	105	109,5	111,2	105	103,6	104	103,2
Türkiye	93,2	99,7	104,2	103,9	102,3	105,8	103	102,7	103,3	102,7	100,5	101	100,7	100,7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Muğla il genelindeki 13 ilçenin kadın ve erkek nüfus dengesine bakıldığında, 12 ilçede erkek nüfusun 1 ilçede (Menteşe) ise kadın nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Erkek nüfusun kadın nüfus miktarından fazla olması tüm ilçelerde oldukça belirgin bir şekilde görülürken bu durumun en çarpıcı olduğu ilçe, turizm sektörünün gelişmişliğine bağlı olarak Bodrum'dur (Tablo 5).

Tablo 5: Muğla'da İlçelere Ait Kadın ve Erkek Nüfus Verileri (2021)

İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi (%)
Bodrum	187 284	95 069	92 215	18,34
Fethiye	170 379	85 266	85 113	16,69
Milas	145 275	73 628	71 647	14,23
Menteşe	118 443	56 506	58 937	11,60
Marmaris	95 849	49 920	45 929	9,39
Seydikemer	61 427	31 975	29 452	6,02
Ortaca	52 929	26 452	26 447	5,18
Yatağan	45 077	22 656	22 421	4,41
Dalaman	44 386	22 882	21 504	4,35
Köyceğiz	38 425	19 419	19 006	3,76
Ula	26 306	13 265	13 041	2,58
Datça	24 519	12 438	12 081	2,58
Kavaklıdere	10 842	5 485	5 357	1,06

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Muğla il nüfusunun yaş yapısı, Türkiye genelinde Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarından günümüze kadar geçen süreçte uygulanan iktisadi ve siyasi politikaların etkisiyle birçok değişikliğe uğramıştır. Nüfusun yaş yapısında görülen değişimi ortaya koymak adına Muğla ilinin 2000 ve 2021 yıllarına ait dar aralıklı nüfus yaş dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Muğla'da 2000 ve 2021 Yıllarına Ait Nüfusun Dar Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılışı

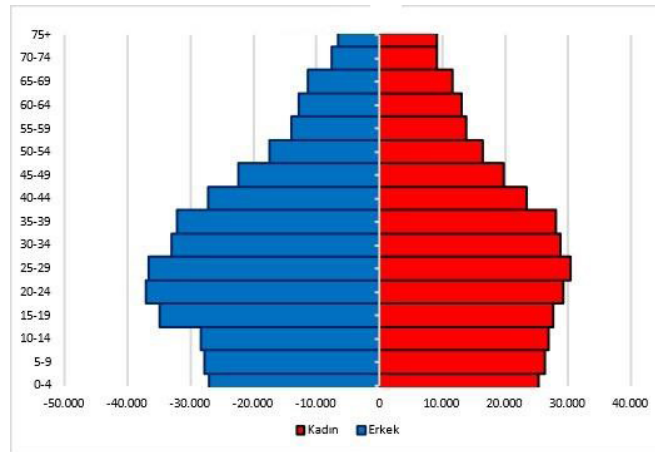
Yaş Grubu	2000				2021			
	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%
0-4	27 115	25 243	52 358	7,31	27 602	26 073	55 170	5,51
5-9	27 738	26 643	54 081	7,56	32 416	30 571	61 499	6,14
10-14	26 826	28 443	55 269	7,72	32 544	30 386	62 127	6,20
15-19	34 929	27 648	62 577	8,74	30 656	28 089	58 144	5,80

20-24	37 160	29 174	66 334	9,27	35 313	31 643	66 545	6,64
25-29	36 607	30 324	66 931	9,35	35 034	32 043	65 872	6,58
30-34	32 987	28 710	61 697	8,62	36 220	35 163	71 091	7,10
35-39	32 195	28 073	60 268	8,42	40 013	39 189	80 218	8,01
40-44	27 157	23 318	50 475	7,05	43 857	41 850	82 257	8,21
45-49	22 391	19 771	42 162	5,89	40 480	38 377	76 569	7,65
50-54	17 499	16 469	33 968	4,74	36 220	34 699	68 755	6,87
55-59	14 027	13 761	27 783	3,88	35 625	34 566	67 643	6,75
60-64	12 819	13 037	25 856	3,61	29 012	28 519	55 736	5,56
65-69	11 368	11 638	23 006	3,21	24 279	24 765	45 848	4,58
70-74	7 542	9 075	16 617	2,32	16 628	18 176	33 389	3,33
75+	6 700	9 041	15 941	1,12	22 174	29 111	22 214	2,21
Toplam	376 667	338 651	715 328	100,00	518 073	503 368	1 021 441	100,00

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK),2022.

Kırsal nüfus oranınının 1927 yılından (%84) 2000 yılına kadar (%68) sürekli yüksek olduğu Muğla il genelinde doğum oranlarınının yüksek oluşu çocuk nüfus olarak ifade edilen 0-4, 5-9 ve 10-14 yaş gruplarınının da il nüfusu içindeki payının yüksek olmasına neden olmuştur.

Tüm yaş grupları içinde 2000 yılı nüfus sayımında 66.931 kişiyle 25-29 yaş grubu en fazla nüfusu barındırmaktadır. Bu yaş grubunu %9,27 oran ve 66.334 kişi ile 20-24 yaş grubu, %8,74 oran ve 62.577 kişi ile de 15-19 yaş grubu takip etmektedir. Yetişkin nüfusun başlangıcı olan 15-19, 20-24 ve 25-29 yaş grubundan itibaren üst yaş gruplarına kadar ise nüfusun miktarı genel olarak azalma eğilimi göstermektedir. 2000 yılında en dar aralıklı yaş grupları yaşlı nüfus olarak tanımlanan 75 yaş ve üzeri gruplarda görülmektedir. Kadın nüfus miktarının erkek nüfus miktarına göre çok belirgin bir şekilde fazlalık gösterdiği bu nüfusun en dar olduğu yaş grubu 15.941 kişiyle (%1,12) 75 yaş ve üzeri grubudur. Bu durum göstermektedir ki 2000 yılında Muğla il genelinde ortalama insan ömrü kısadır ve yoğunluk 15-40 yaş arasında gerçekleşmektedir (Şekil 2).

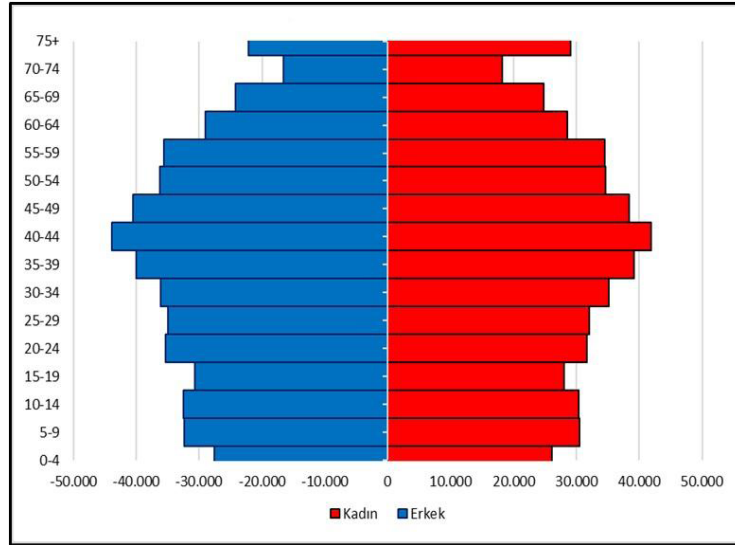

Şekil 2: Muğla İli 2000 Yılı Nüfus Piramidi

2021 yılına gelindiğinde ise aradan geçen 21 yıllık sürede görülen iktisadi ve toplumsal değişimler, Muğla il genelinde nüfusun yaş yapısının değişmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde çocuk nüfusu olarak adlandırılan yaş gruplarınının (0-4, 5-9, 10-14 yaş) genel nüfus içindeki payları 2000 yılına göre daha da düşmüştür. Turizm sektörünün gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan

şehirleşme ve kadının iş yaşamında aktif olarak yer alması, ildeki doğum oranlarının 2000 yılına oranla düşmesine neden olmuştur.

2000 yılında tüm yaş grupları içerisinde en yüksek orana sahip olan yaş grupları 15-19, 20-24 ve 25-29 yaşları iken, 2021 yılında 30-34, 35-39 ve 40-44 yaş grupları bu alanda öne çıkan gruplar olmuştur. 2021 yılına ait nüfus verilerine genel olarak bakıldığında, her bir yaş grubunun toplam nüfus içindeki payının 2000 yılına göre daha dengeli bir şekilde dağılım gösterdiği görülmektedir (Şekil 3). Bu dönemde çocuk nüfusu oluşturan yaş grubunun payının genel nüfus içerisinde oranı daha da azalırken, 65 yaş üstü yaşlı nüfusu oluşturan grubun oranının arttığı görülmektedir. Bunu özellikle %4,58 (45.848 kişi) ile 65-69 yaş grubu, %3,33 (33.398 kişi) ile 70-74 yaş grubu, %2,21 (22.214 kişi) ile 75-79 yaş grubu, %2,76 (27.696 kişi) ile de 80 yaş ve üzeri yaş grubu oranları ortaya koymaktadır. Yaşlı nüfus oranlarının artmasındaki en önemli etken olarak sağlık ve beslenme koşullarındaki iyileşmeler nedeniyle ortalama ömrün uzaması gösterilebilir. Bunun bir başka nedeni de 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecinde yaşlı nüfusun Muğla ilindeki ikonic konutlarına tam zamanlı yerleşmesi ve il genelinde yeni yerler olarak özellikle kırsal alanlara yönelmesidir. İlde kadın ve erkek nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise gerek 2000 yılı gerekse 2021 yılında tüm yaş grupları içinde dengeli bir dağılımın olmadığı, erkek nüfusunun kadın nüfusa göre fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 3: Muğla İli 2021 Yılı Nüfus Piramidi

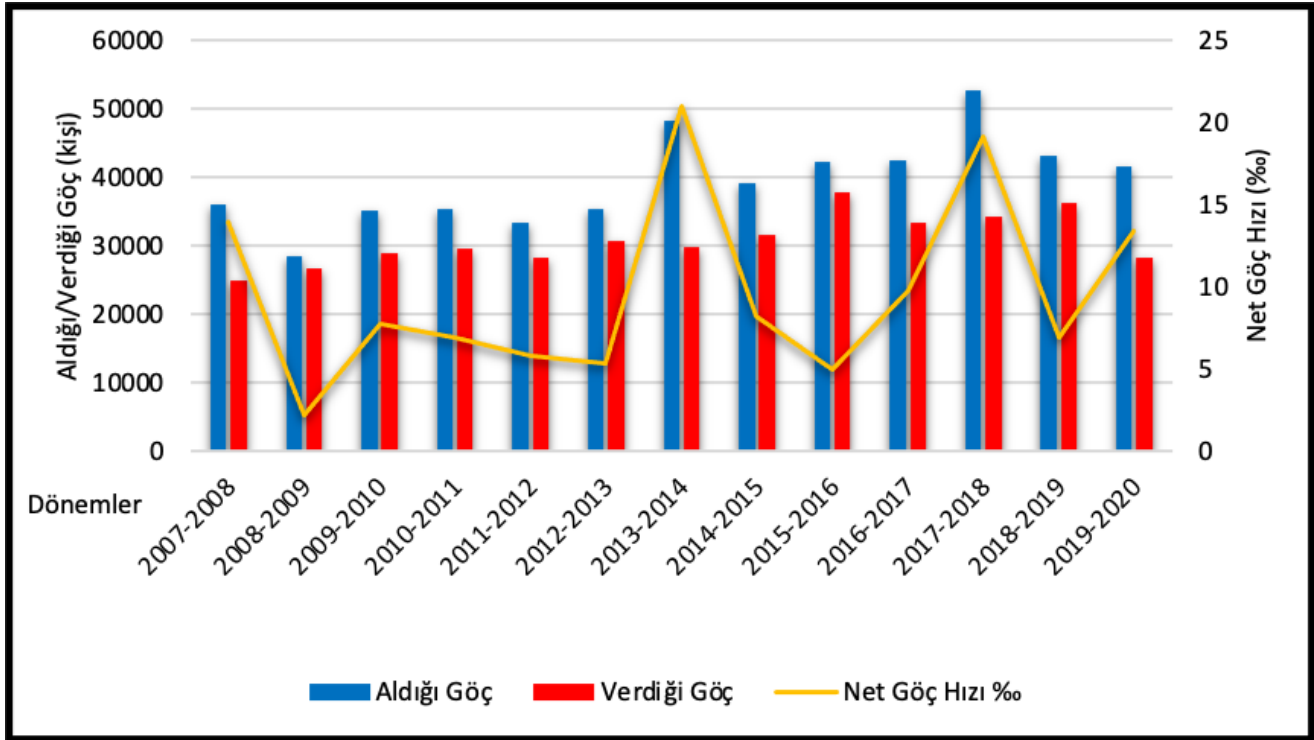
Göçler

Muğla'da 1975 yılından 2020 yılına kadar gerçekleşen göç hareketlerine bakıldığında, genel olarak ilin dışarıdan aldığı göç sayısının dışarıya verdiği göç miktarından fazla olduğu görülmektedir. Beşer yıllık sayım dönemleri dikkate alındığında, Muğla ilinde net göç hızının en yüksek olduğu dönemin 42.921 kişi ile 1995-2000 yılları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Tabii ki bu göç hareketlerinin bu dönemler içerisinde sadece Muğla'da değil, Türkiye'nin birçok bölgesinde de köyden kente göçlerin artmasına paralel olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Hareketliliğin en fazla olduğu bu dönemde yine Muğla'dan başka bölgelere 37.861 kişi göç ederken, 80.782 kişi de Muğla'ya göç etmiştir. Hareketliliğin en az olduğu dönem ise %4,3 net göç hızı ile 1975-1980 arasındadır. 1975 yılından 2020 yılına kadar ortaya çıkan göç miktarları incelendiğinde, Muğla ili dışarıdan 677.323 kişi göç alırken, aynı dönemde 50.556 kişi Muğla dışına göç etmiştir. Söz konusu dönemde Muğla ilinin ortalama net göç hızı ise %17 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 7 – Şekil 4).

Tablo 7: Yıllara Göre Muğla İlinde Gerçekleşen Göç Miktarları ve Göç Hızları (%)

Dönem	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
1975-1980	16 839	15 810	1 659	4,3
1980-1985	23 742	20 684	3 058	7
1985-1990	43 712	27 714	15 998	32,9
1995-2000	80 782	37 861	42 921	70,2
2007-2008	35 907	24 959	10 948	13,9
2008-2009	28 390	26 613	1 777	2,2
2009-2010	35 129	28 850	6 279	7,7
2010-2011	35 409	29 604	5 805	7
2011-2012	33 213	28 301	4 912	5,8
2012-2013	35 246	30 687	4 559	5,3
2013-2014	48 219	29 671	18 548	21
2014-2015	39 076	31 520	7 556	8,2
2015-2016	42 112	37 663	4 449	4,9
2016-2017	42 450	33 289	9 161	9,8
2017-2018	52 642	34 302	18 340	19,1
2018-2019	42 987	36 210	6 777	6,9
2019-2020	41 468	28 088	13 380	13,4
Toplam	677 323	501 556	175 767	17

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK),2022.

Şekil 4: Yıllara Göre Muğla İli Net Göç Hızı

Muğla ilinin en önemli ekonomik hareketliliği turizm sektöründe gerçekleşmektedir. 2018 yılı verilerine göre Muğla ilini 2.805.000 turist ziyaret etmiştir. TÜİK verilerine göre bir turist ortalama 756 dolar harcama yapmaktadır. Covid-19 pandemisinden dolayı 2020 yılında Muğla'ya gelen turist sayısı 693.846 'ya düşmüş olsa da normal dönemlerde bu sayı genelde daha yüksek olmaktadır. Muğla ili turizm gücünün yanı sıra, turizm temelli istihdam alanları da yaratan oldukça önemli bir yerleşmedir. Muğla'da turizm sektöründe çalışanların asıl ikametgâhlarının olduğu illere yönelik yapılan bir çalışmada (Yanardağ & Avcı, 2012), çalışanların %47,6'sının Muğla ili dışından olduğu tespit edilmiştir. Turizm sektöründe istihdam eden bu çalışanların yaklaşık yarısının Muğla ili dışından gelmiş olması, Muğla'ya yoğun bir iş gücü göçünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Muğla ilindeki diğer önemli ekonomik iç göç nedenleri ise tarım, hayvancılık ve tarıma dayalı sanayidir. Muğla'nın önemli tarımsal faaliyetleri arasında meyvecilik, tarla ürünleri, yem bitkileri, zeytincilik, hayvansal ürünler, bağcılık, sebzeçilik ve seracılık gelmektedir. 2020 TÜİK verilerine göre Muğla'da 2.245.000 dekar tarım alanı bulunmaktadır. Muğla, elverişli iklim şartları ve tarım alanlarının genişliği ile tarım ve hayvancılığa oldukça uygun bir yerleşmedir. Bu bakımdan Muğla gerek iş gücü olarak çalışmaya gelenlerin gerekse tarımsal üretim yapmak isteyenlerin göç etme olasılığının yüksek olduğu bir ildir. Bunlara ek olarak Muğla, tarıma ve zengin yer altı kaynaklarına dayalı büyük ölçekli sanayi kuruluşlarına ev sahipliği yapmasa da sahip olduğu sanayi kuruluşları ile göç alma potansiyeline sahiptir.

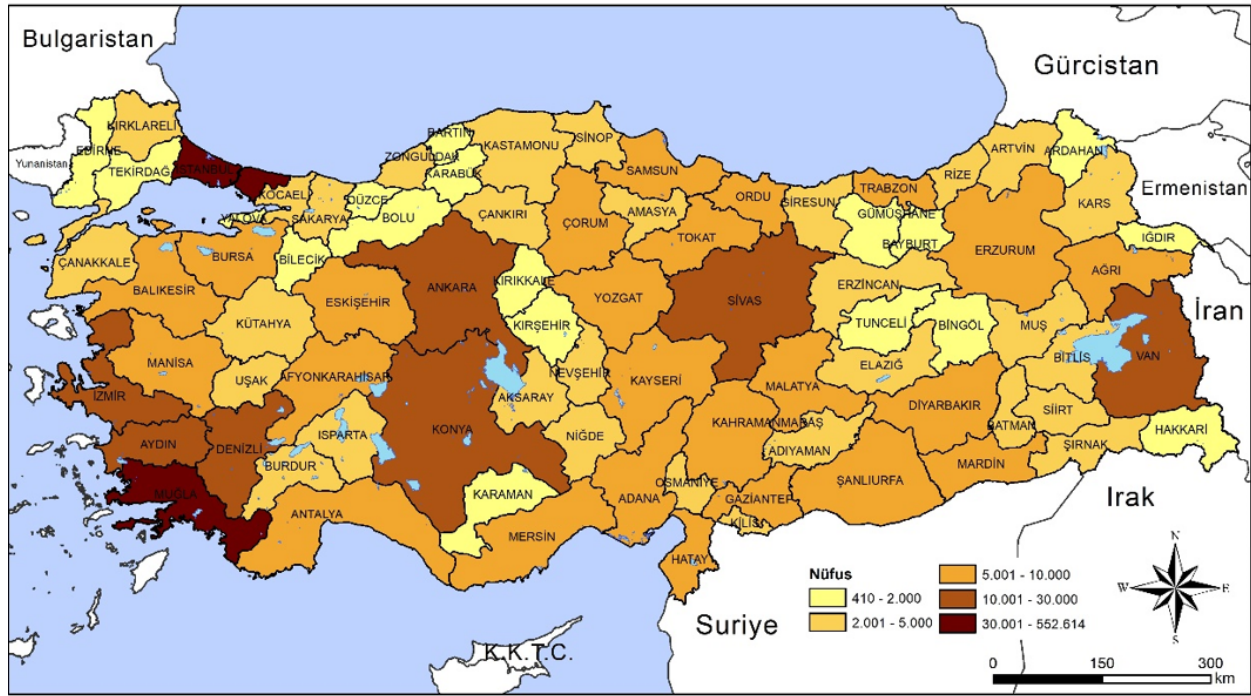
Muğla ilinin göç hareketliliği bakımından etkileşimde bulunduğu illere bakıldığında, nüfusa kayıtlı olunan il kriteri baz alınarak bir çıkarım yapılmıştır. Buna göre, 2021 yılında Muğla il nüfusuna kayıtlı olan kişilerin Türkiye genelinde ikamet ettikleri iller ile Muğla ilinde ikamet edip farklı il nüfusuna kayıtlı olan kişilerin sayısal değerleri Tablo 8'de verilmiştir. Sayısal olarak en fazla göç aldığı ya da verdiği ilk 10 ilin değerlendirildiği tablonun detaylı hali Şekil 5 ve Şekil 6'da gösterilmiştir.

Tablo 8: Muğla İli Göç Verileri (İlk 10 İl Düzeyinde)

Muğla İlinde Yaşayanların Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller		Muğla İline Kayıtlı Nüfusun Yaşadığı İller	
İller	Nüfus Miktarı	İller	Nüfus Miktarı
İstanbul	33 119	İzmir	32 525
Aydın	29 988	İstanbul	16 108
Denizli	20 710	Antalya	14 280
İzmir	17 501	Aydın	11 991
Van	16 013	Ankara	7 290
Ankara	12 885	Denizli	6 164
Konya	11 565	Manisa	2 223
Sivas	10 983	Bursa	2 032
Hatay	9 867	Kocaeli	1 560
Manisa	9 723	Burdur	1 512

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

Muğla ilinden dışarıya yapılan göçlere bakıldığında ise göçlerin genel olarak gelişmişlik düzeyi daha yüksek olan yerlere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Ancak farklı illerden de Muğla iline yoğun göç olmaktadır. 2021 yılında farklı il nüfusuna kayıtlı olup Muğla'da yaşayanların dağılımına bakıldığında, ilk sırayı 33.119 kişi ile İstanbul ili almıştır. İstanbul'u 29.988 kişi ile Aydın, 20.710 kişi ile Denizli ve 17.501 kişi ile de İzmir ili takip etmektedir. Yapılan bu göçlerin altında yatan birçok sosyo-ekonomik neden olabileceği gibi mesafenin yakın olması da etkili olmuş olabilir (Şekil 5).

Şekil 5: 2021 Yılında Muğla İlinde Yaşayanların Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller

Muğla il nüfusuna kayıtlı olup farklı illerde yaşayan kişi sayısına göre ilk 10 ilin dağılımını incelendiğinde, büyükşehir statüsünde olan illerin başta geldiği görülmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan Muğla'dan daha gelişmiş olan bu illerin başında 32.525 kişiyle İzmir ili gelmektedir. İzmir'i 16.108 kişi ile İstanbul ve 14.280 kişi ile de Antalya takip etmektedir (Şekil 6).

Şekil 6: 2021 Yılında Muğla İline Kayıtlı Nüfusun Yaşadđı İller

MUĞLA İLİNDE NÜFUSUN İLÇELERE GÖRE MEKÂNSAL DAĞILIŞI (1950-2021)

Nüfuslanma ve nüfusun artışında olduğu gibi, nüfusun mekânsal dağılımında da yine birçok faktör etkilidir. Tarihi ve kültürel unsurlar, göçler, savaşlar, sanayileşme ve turizm gibi faktörler nüfuslanmanın boyutunda etkili olurken, topografik şartlar, toprak yapısı ve iklim gibi fiziki coğrafya faktörleri de bölgelerin sık ya da seyrek nüfuslu olmasında belirleyici rol oynamaktadır (Bakırcı, 2017).

Muğla ilinde nüfuslanma ve nüfusun dağılımı genel olarak değerlendirildiğinde, beşerî kaynaklılar baskın olmak üzere bölgenin fiziki ve beşerî şartlarının birlikte etkili olduğu görülmektedir. Çalışma sahası olan Muğla ilinin ilçelere göre nüfus yoğunluğuna bakıldığında, ilin ilçe sınırlarının zaman içerisinde değiştiği, 8'den 13'e çıktığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Muğla ilinin ilçelere göre nüfus yoğunluğunun mekânsal dağılımı irdelenmiş olup, bunun altında yatan nedenler açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 9: Sayım Yıllarına Göre Muğla İli Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

Yıl	Merkez	Bodrum	Dalaman	Datça	Fethiye	Kavaklıdere	Köyceğiz	Marmaris	Milas	Ortaca	Ula	Yatağan	Seydikemer
1927	57 613	15 694			33 698		23 328	11 477	32 877				
1935	67 297	17 838		4 932	41 694		16 287	8 645	40 376				
1940	72 449	19 940		4 987	44 055		17 303	9 197	43 464				
1945	46 685	20 180		5 296	49 391		18 390	9 637	44 814			26 305	
1950	49 181	22 034		5 616	54 117		22 228	9 783	49 157			29 524	
1955	41 357	22 194		5 551	59 662		28 431	10 559	53 589		12 535	32 978	
1960	45 355	24 688		5 805	68 209		35 384	11 820	60 959		14 005	33 386	
1965	50 654	25 811		5 975	75 202		45 062	12 780	68 037		15 185	36 267	
1970	54 393	27 383		6 094	81 640		56 380	13 518	73 334		15 737	40 297	
1975	56 698	29 490		6 312	93 960		62 253	15 477	78 685		16 723	41 198	
1980	60 468	32 517		7 532	101 879		71 194	19 249	81 643		17 550	46 113	
1985	65 859	37 966	24 634	8 276	114 384		49 874	24 742	91 387		18 152	51 016	
1990	71 155	56 821	26 408	10 741	127 620	12 037	25 836	41 840	98 710	29 287	19 978	42 376	
2000	83 511	97 826	28 148	13 914	154 209	12 548	29 196	79 302	112 808	35 670	21 944	46 252	
2007	94 207	105 474	31 318	14 836	173 426	11 153	32 395	73 461	120 508	39 648	23 455	46 275	
2010	94 960	124 820	33 980	16 475	188 259	11 132	32 817	77 390	125 727	42 364	23 749	45 830	
2012	99 158	136 317	34 839	17 357	195 419	11 008	33 570	83 081	128 006	43 633	23 410	45 347	
2013	99 911	140 716	33 362	17 983	140 509	10 878	33 777	85 801	129 128	44 227	23 418	45 295	59 660
2014	102 414	152 440	35 958	20 156	145 643	10 814	34 027	88 621	132 445	44 827	23 610	44 783	58 771
2018	112 447	171 850	41 351	22 261	157 745	10 898	36 389	94 247	139 446	48 373	25 294	44 940	62 246
2019	115 059	175 435	42 024	22 403	162 686	10 792	36 926	94 749	141 107	50 027	25 402	44 879	61 653
2020	113 141	181 541	43 036	23 711	167 117	10 871	37 981	95 851	143 254	51 737	26 058	45 172	61 306
2021	118 443	187 284	44 388	24 519	170 379	10 842	38 425	95 849	145 275	52 929	26 306	45 077	61 427

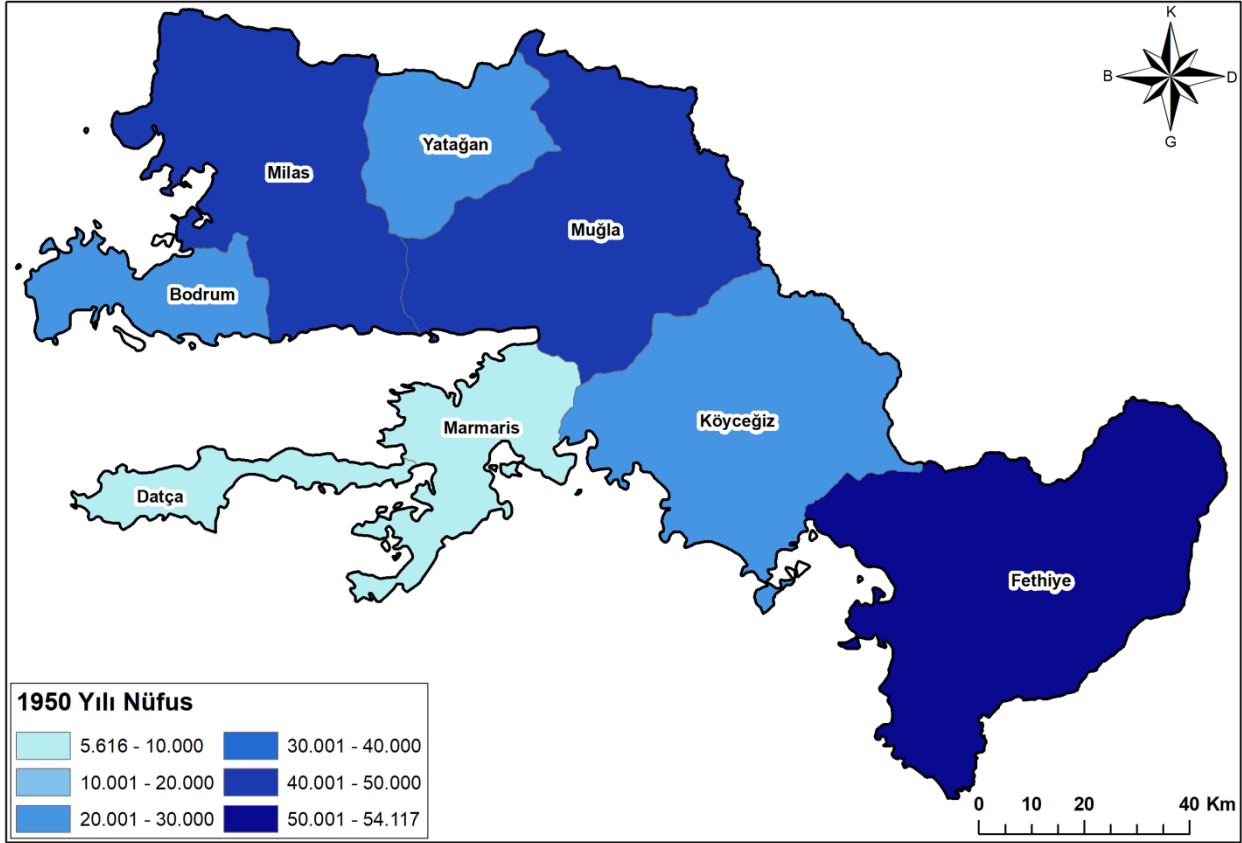
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022.

1950 yılında 7 ilçeye sahip olan Muğla ilinin nüfus dağılımına bakıldığında, en yoğun nüfuslu ilçelerinin sırasıyla Fethiye (54.117), Muğla Merkez (49.181) ve Milas (49.157) olduğu görülmektedir (Şekil 7). Turizmin henüz gelişmeye başlamadığı 1950'li yıllarda Fethiye ilçesi tarıma dayalı ekonomisiyle Muğla ilinin en yoğun nüfuslu ilçesidir. Yine Fethiye 1950 yılından sonra şehirselleşen nüfus oranının en fazla arttığı ilçelerden biri olmuştur. Nitekim Türkiye'de şehir nüfusunun yıllık artış oranı 1955-1960 arasında %5,5 iken aynı dönemde Fethiye ilçesinde %6,2 olduğu bilinir.

1950 yılında ilin en düşük nüfusuna sahip olan ilçesi Datça'dır. 1928 yılında ilçe statüsüne kavuşan Datça, bu tarihten sonra ilçe merkezine yapılan çeşitli kamu yatırımlarıyla birlikte nüfusu her ne kadar bir miktar artmış olsa da ilerleyen yıllarda nüfus artışı gösterememiş, Muğla'nın en az nüfuslu ilçesi olmuştur. Nitekim 1935 yılı nüfus sayımında 4.932 olan ilçe nüfusu,

1950 yılında ancak 5.616'ya yükselbilmiştir. Bu durumun en önemli sebebi ise ilçenin bulunduğu Reşadiye Yarımadası'nın topografik yapısının dağlık olması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ulaşım zorluğudur. Ayrıca tarıma uygun arazilerin ve su kaynaklarının az olması nüfusun seyrek olmasında etkili olan diğer önemli faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.

Köyceğiz ilçesinin nüfusu 1945 yılında 18.390 iken 1950 yılında 22.228'e yükselmiştir. Köyceğiz nüfusunun hızlı artış göstermesinde etkili olan faktörler ise tarımsal gelişmelere bağlı olarak gerçekleşen yeniliklerdir. 1950 yılında mevcut hükümetin topraksız köylülere toprak vermesi, tarımsal destekler ve sanayi hamleleri nüfus artışını desteklemiş ve ilçe nüfusu artış göstermiştir.

Şekil 7: 1950 Yılında Muğla İlinde Nüfusun İlçelere Göre Dağılışı

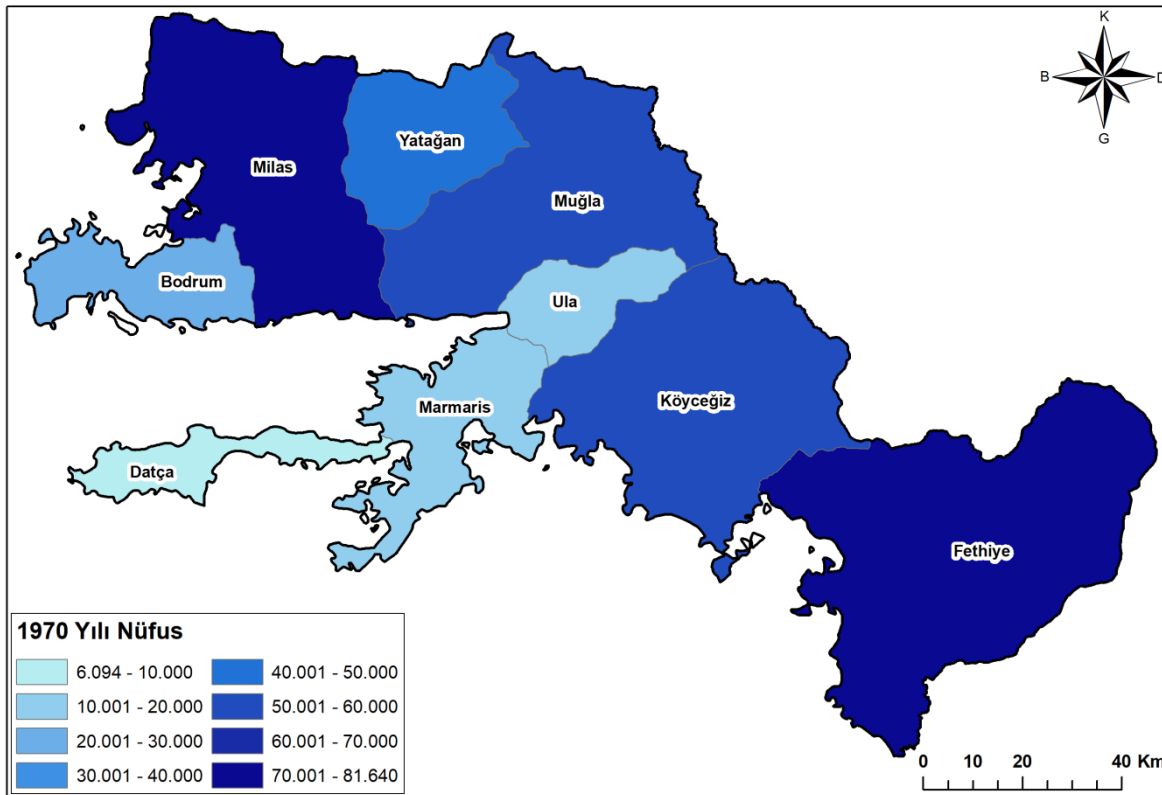
1950 yılında 8 olan Muğla ilinin ilçe sayısı, 1954 yılında Muğla Merkez ilçesine bağlı Gökova Nahiyesinin Ula ismiyle ilçe yapılmasıyla 9'a çıkmıştır. 1950 yılı nüfus sayımında Milas ilçe nüfusunun Muğla il merkezi nüfusuna oldukça yaklaştığı görülürken, Ula'nın Muğla merkezden ayrılarak ilçe olması 1950 nüfus sayımında 49.181 olan Merkez ilçe nüfusunun 1955 nüfus sayımında 41.357'ye düşmesine sebep olmuştur.

1960 yılına kadar ilçenin idari sınırlarında bir değişiklik görülmezken, en fazla nüfusa sahip ilçeleri 68.209 nüfus ile Fethiye, 60.959 nüfus ile Milas ve 45.355 nüfus ile de Muğla Merkez ilçesi olmuştur. Bu dönemde 1954 yılında ilçe statüsüne kavuşan Ula'nın nüfusunun Marmaris (11.820) ve Datça'dan (5.805) daha yüksek olduğu bilinmekle beraber Ula'nın ilçe olması Milas ilçesinin Fethiye'den sonra en yüksek nüfuslu ilçe konumuna yükselmesine de neden olmuştur. Genel olarak bakıldığında ise Milas'ın 1950'li yıllardan itibaren nüfus bakımından sürekli bir artış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu artış eğilimi tarıma uygun arazilerin yetersiz oluşuna karşın, katma değeri yüksek zeytin, pamuk, tütün ve turunçgiller gibi ürünlerin yetiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca ilçenin güney ve batı kesimlerindeki kıyı şeridinde yaşayan yerel halkın tarım

dışı ekonomik faaliyetlerden sağladıkları ek gelir de ilçenin nüfusunun artmasında önemli bir etken olarak görülmektedir. Yine 1950 yılında 29.524 olan Yatağan ilçe nüfusu, sonraki yıllarda sürekli artmış ve özellikle 1975 yılında yatırım programına alınan Yatağan Termik Santrali'nin 1977 yılına yapımına başlanmasının ardından ilçe nüfusu 46.113'ten 51.016'ya (1985 yılı) yükselmiştir.

Köyceğiz ilçesi 1960 yılından sonraki süreçte il genelinde en yüksek artış gösteren ilçe olmuştur. 1960 yılında 35.384 olan ilçe nüfusu, 1970 yılında 56.380'e ve 1980 yılında ise 71.194'e yükselmiştir. Bu artışın altında yatan nedenlere bakıldığında, 1957 yılında uygulamaya konulan Köyceğiz-Dalaman Kalkınma Projesi ile 1967 yılında Seka Kâğıt Fabrikası'nın kurulması ve Muğla il genelinden iş bulmak amacıyla Köyceğiz'e yapılan iç göçlerin etkili olduğu görülür.

1970-1980 yılları arasında ildeki idari sınırlarda bir değişiklik yaşanmazken mevcut ilçelerin nüfus miktarlarında değişiklikler görülmüştür. Yine her iki dönemde de Fethiye ve Milas ilçeleri en fazla nüfuslu yerleşmeler olurken, Köyceğiz ilçesinin özellikle 1970'li yıllardan itibaren turizmin etkisiyle nüfusunu arttırdığı ve Muğla il merkezine önüne geçtiği görülmektedir (Şekil 8).

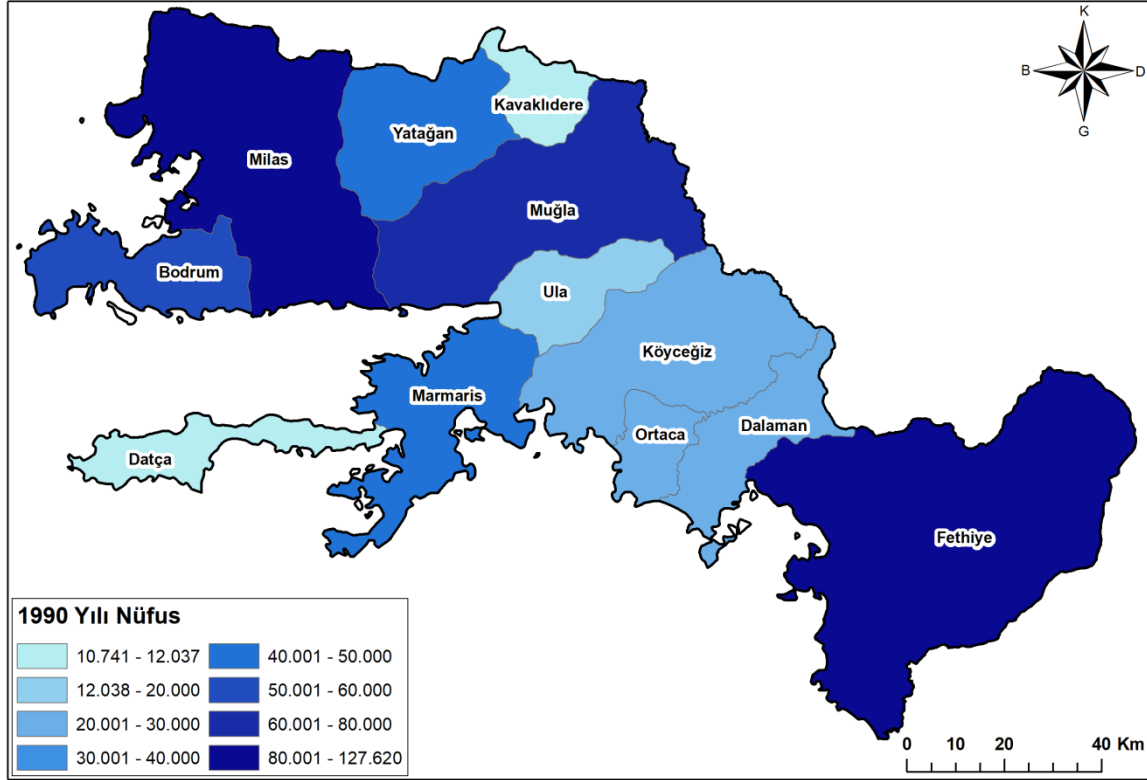

Şekil 8: 1970 Yılında Muğla İlinde Nüfusun İlçelere Göre Dağılışı

1960 yılından 1980'li yıllara kadar idari sınırlarında bir değişiklik yaşanmayan Muğla ilinin 1983 yılında ilçe sınırları değişmiştir. Köyceğiz ilçesinden ayrılarak Dalaman Ovasında kurulan Dalaman ilçesini, 1987 yılında Ortaca ilçesi takip etmiştir. Ortaca ile birlikte Muğla ilinin ilçe sayısı 11'e yükselmiştir. Bu iki yerleşmenin Köyceğiz'den ayrılarak ilçe olması Köyceğiz'in 1980 yılında 71.194 olan ilçe nüfusunu 1990 yılında 25.836'ya düşürmüştür. Dalaman Ovası'nda iki yeni ilçenin kurulmasında birçok faktör etkili olabileceği gibi en önemli unsurun kuşkusuz ulaşım sistemlerinde yaşanan gelişmelerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Dalaman havalimanının yapılması sonrasında turizm faaliyetlerinde görülen gelişmeler bu bölgenin nüfusunu arttırdığı gibi ovanın güneybatısındaki sahile yakın turistik otellerin yapılmasıyla nüfus artışı daha da hızlanmıştır. 1990 yılında Muğla ilinin en düşük nüfuslu ilçeleri 10.741 nüfus ile Datça, 12.037 nüfus ile Kavaklıdere ve

19.978 nüfus ile de Ula ilçeleridir (Şekil 9). Genel olarak 20.000'in altında olan bu yerleşmelerin nüfusunun düşük olmasında Datça'da ulaşım şartlarının yeterince gelişmemiş olmasının yanı sıra tarım alanlarının oldukça sınırlı olması etkili olurken diğer ilçelerde ekonomik faaliyet alanlarının yetersiz olmasından kaynaklı il içinde kıyı yerleşimlere doğru yapılan yoğun göçlerin büyük etkisi bulunmaktadır.

2000'li yıllardan itibaren ilin tamamında turizmin gelişmesine bağlı olarak bir nüfus artışı yaşanmış, bu artış özellikle Bodrum, Fethiye ve Milas'ta daha belirgin bir hal almıştır. Nitekim Fethiye ilçesinin 1980-1990 yılları arasındaki istatistiklerine bakıldığında, normal seyrine göre nüfus, iki kat daha fazla artış gösterdiği görülmektedir. Bu yükseliş ilçenin sahip olduğu doğaya dayalı turizm faaliyetleri ve sürdürülebilir alternatif turizm potansiyelinden kaynaklanmaktadır.

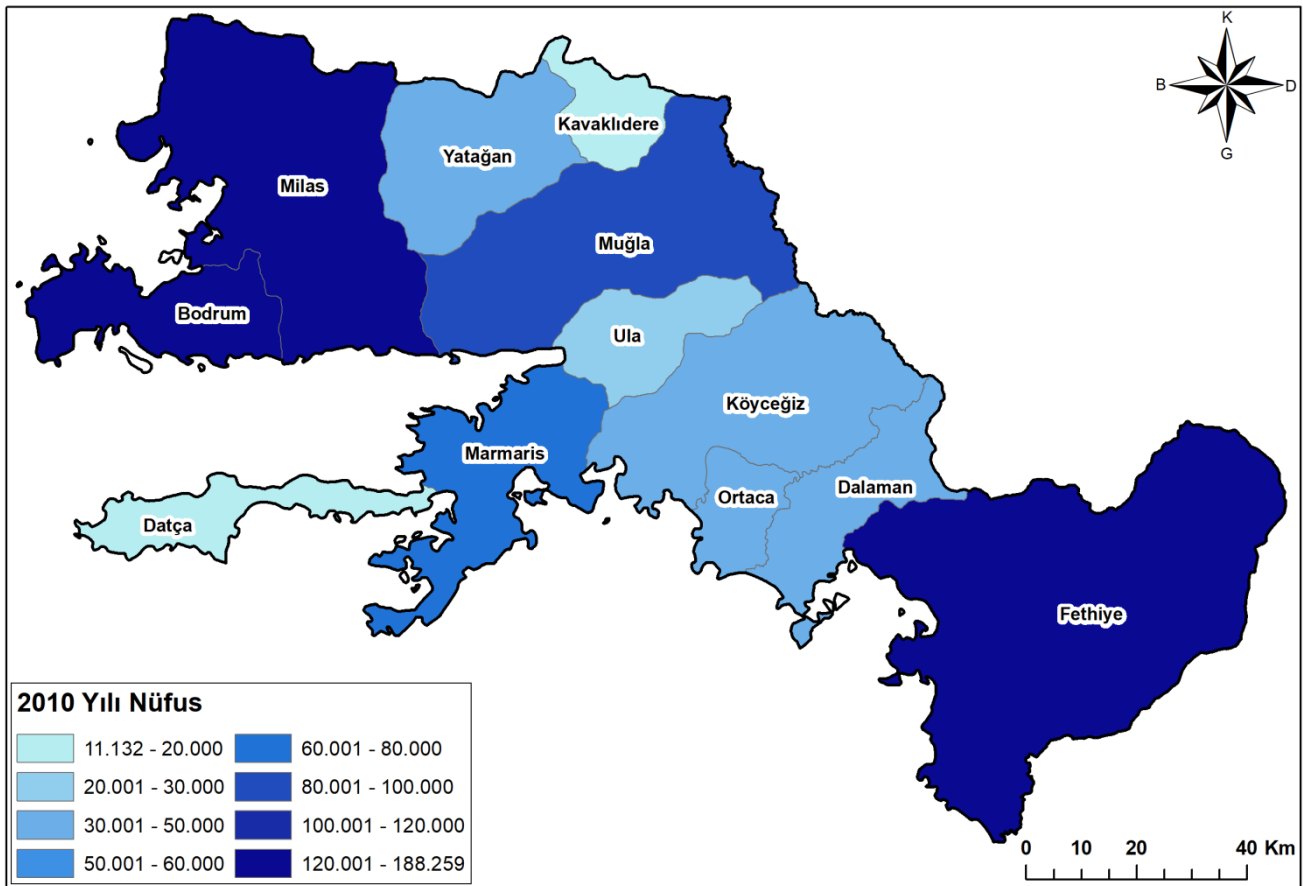
Şekil 9: 1990 Yılında Muğla İlinde Nüfusun İlçelere Göre Dağılışı

2010 yılından itibaren turizme bağlı yaşanan nüfus artışı kıyı ilçelerde kendini tam anlamıyla göstermiş ve Fethiye, Bodrum, Milas ve Marmaris nüfusu en fazla artış gösteren ilçeler olmuştur (Şekil 10). Ancak 6360 sayılı Kanun ile 2014 yılının mart ayında yapılan mahalli yerel seçimlerden itibaren Muğla ili mülki sınırları il sınırlarına dayandırılarak büyükşehir belediyesi statüsüne getirilmiştir. İlgili yasanın 2. maddesinin 22. bendinde belirtildiği üzere yönetim merkezi olarak "Muğla Belediyesinin mahalleleri merkez olmak üzere, Muğla Merkez ilçe sınırları içerisindeki köyler ile belediyelerden oluşan Menteşe ilçesi ve aynı adla belediye kurulmuştur" hükmü gereği merkez ilçesi tanımlanmıştır. Ayrıca aynı kanunun 23. bendi gereği "Kemer Belediyesi merkez olmak üzere, ekli (16) sayılı listede belirtilen köyler ve belediyelerden oluşan Seydikemer ilçesi ve aynı adla belediye kurulmuştur" ve buna ek olarak köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak bu yerleşmeler mahalleye dönüştürülmüştür (Tuncer & Bakırcı, 2020).

6360 sayılı Kanun ile büyükşehir olan Muğla'nın Fethiye ilçesi sınırlarında Seydikemer adıyla yeni bir ilçe kurulması kararlaştırılmış ve böylece Muğla ilinin ilçe sayısı 13'e yükselmiştir. Seydikemer ilçesi sınırlarında yer alan ve aynı Kanun

ile kapanan Kemer, Eşen, Kadıköy, Karadere, Kumluova ve Seki belde belediyeleri bu yeni kurulan ilçeye eklenerek mahalle statüsüne getirilmişlerdir. Bu mahalleler dışında Fethiye ilçesi sınırları içerisinde kalan ve 6360 sayılı Kanun ile kapanan Çamköy, Çiftlik, Göcek, Karaçulha, Ölüdeniz ve Yeşil Üzümlü belde belediyelerinin nüfusları ise mahalle olarak bağlandıkları Fethiye ilçesi nüfusuna eklenmiştir.

2012 yılında 195.419 olan Fethiye ilçe nüfusu, 2013 yılında 140.509'a düşmüştür. 2012 yılına kadar Muğla ilinin en kalabalık nüfuslu ilçesi olan Fethiye bu alandaki yerini 140.716 nüfuslu Bodrum ilçesine bırakmıştır. Genel olarak 1927 yılından itibaren nüfusunda sürekli bir artış görülen Bodrum ilçesi takip eden yıllarda da bu artışını sürdürmüş ve Muğla'nın en kalabalık ilçesi olmuştur. Nitekim 2019 yılında 175.435 olan Bodrum nüfusu, 2020 yılında 181.541'e yükselmiştir. Bu yükseliş 2021 yılında da devam etmiş ve nüfus bir yıl içinde 5.743 kişi artarak 187.284'e yükselmiştir. Benzer durum ilin en yüksek nüfusa sahip ikinci ilçesi olan Fethiye'de de yaşanmıştır. Fethiye'nin 2019 yılında 162.686 olan ilçe nüfusu, 2020 yılında 9.372 kişi artarak 167.117'ye, 2021 yılında ise 3.262 kişi artarak 170.379'a yükselmiştir.

Şekil 10: 2010 Yılında Muğla İlinde Nüfusun İlçelere Göre Dağılışı

Şekil 11'e bakıldığında Bodrum, Fethiye ve Milas ilçelerinin fazla nüfusu olduğu, en düşük nüfuslu yerleşmesinin ise 10.842 ile Kavaklıdere ilçesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada özellikle 2019 yılının sonlarına doğru ilk kez Çin'de görülen COVID-19 adı verilen koronavirus pandemisine ayrı bir yer verilmesi gerekmektedir. Çünkü virüsün çok hızlı bir şekilde bulaşmasından dolayı dünya genelinde hükümetlerce yarı zamanlı ve tam zamanlı kapanmalar gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde nüfus hareketliliği kısıtlanarak virüsün etkileri en aza indirilmeye çalışılmıştır. Alınan önlemler sayesinde virüsün olumsuz etkileri azaltılarak binlerce insanın hayatı kurtarılmıştır (Akgiş İlhan, 2021; Awad-Núñez vd., 2021; Flaxman vd., 2020;

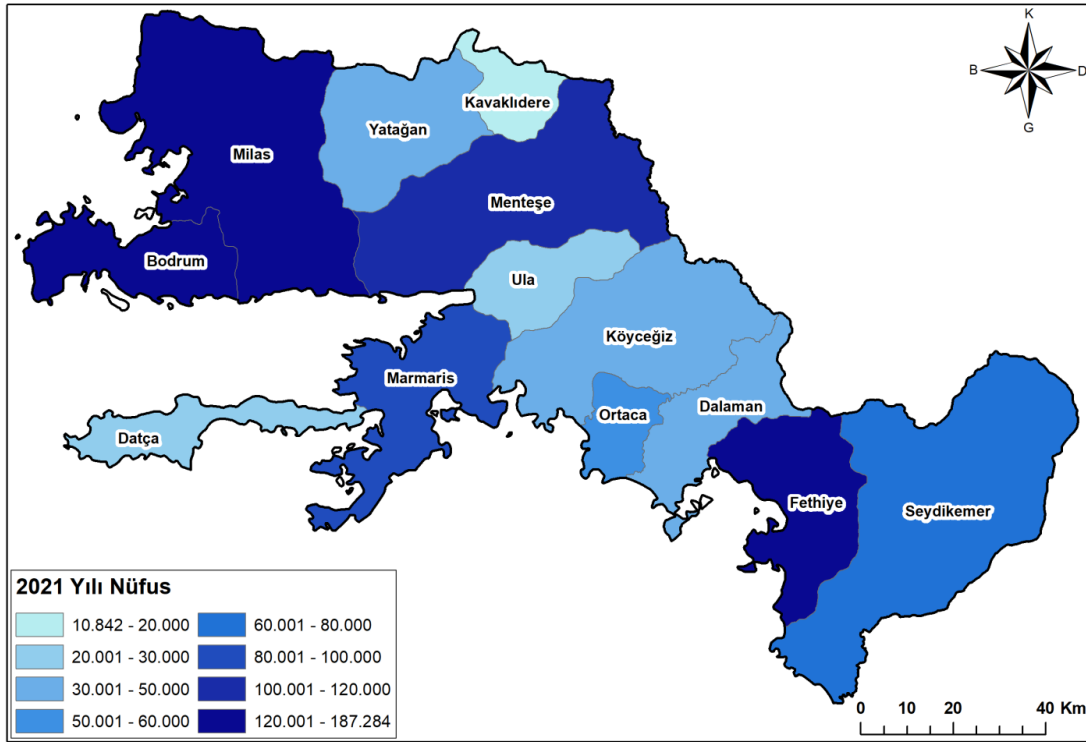
Kim & Kwan, 2021; Sharma vd., 2021; WHO, 2020). Bu süreçte Türkiye’de yapılan iç turizme yönelik seyahatlerin niceliksel olarak sayısı düşmüş olmakla birlikte seyahatlerin niteliğinde de değişiklikler yaşanmıştır. 2019 yılının ilk üç ayında yapılan seyahatlerdeki temel amaç %67 oranında “yakınları ziyaret etme” şeklinde iken, 2020 yılında bu oran %74,7’ye yükselmiştir. COVID-19 pandemisine rağmen gerek yakınları ziyaret etme gerekse tatil amaçlı yaşanan hareketliliğin en önemli nedeni otel, apart vb. yerlerin kapalı olmasıdır. Bu durum tatil yörelerindeki ikinci konutlara yönelik hareketlilik yaşanmasına sebep olmuştur (Kervankıran vd., 2018; Kervankıran & Bağmancı, 2020; Zoğal & Emekli, 2020).

Muğla ilinde özellikle kıyı turizminin gelişmiş olduğu Bodrum ve Fethiye ilçelerinde son iki yıl içerisinde yaşanan yüksek nüfus artışının en önemli sebebi dünya genelinde etkili olan COVID-19 pandemisinden kaynaklanmaktadır. Yaşanan COVID-19 pandemi sürecinde Bodrum ve Fethiye’de ikinci konut sahibi olan ve büyükşehirlerde yaşayan insanların buralara gelerek kayıtlarını ikinci konutunun olduğu ilçelere aldirmaları, söz konusu yerleşimlerin nüfusunu arttırmıştır. Aynı durum Milas ilçesinin Kıyıkışlacık mahallesi ile kıyı şeridinde yer alan tatil yörelerinde de yaşanmış ve gelenler pandemi sürecinde asıl ikametgahlarının olduğu şehirlere dönmemişlerdir. Nitekim bu görüşü 2019 yılında 141.107 olan Milas ilçe nüfusunun, 2020 yılında 2.147 kişi artarak 143.254’e, 2021 yılında ise 2.021 kişi artarak 145.575’e yükselmesi desteklemektedir (Tablo 10).

Tablo 10: COVID-19 Pandemisin etkisiyle Sayfiye Alanları ve İkinci Konutlara Olan Yoğun Taleplerle İlgili Basında Çıkan Haberler

Haber Tarihi	Haber Başlığı	Kaynak
03 Nisan 2020	Bodrum’da günde 12 bin araç, bir ayda 100 bin tatilci akın etti	http://www.iha.com.tr
03 Nisan 2020	Muğla Büyükşehir Belediye Başkan’ı Güründen Yazlıkçılara “gelmeyin” çağırısı	http://www.hurriyet.com.tr
04 Nisan 2020	Tatilciler akın edince Bodrum’un nüfusu 2,5 Kat arttı	http://www.turizmnews.com
04 Nisan 2020	Büyükşehirlerden Bodrum ve Marmaris’e yığılma yaşandı	http://www.tr.sputniknews.com
08 Haziran 2020	Bodrum’un nüfusu yarım milyona çıktı	https://www.sozcu.com.tr
29 Nisan 2021	Bodrum’da nüfus patlaması! Akın akın geliyorlar	https://www.milliyet.com.tr

Kaynak: (Zoğal & Emekli, 2020) alınarak düzenlenmiştir.

Şekil 11: 2021 Yılında Muğla İlinde Nüfusun İlçelere Göre Dağılışı

SONUÇ VE ÖNERİLER

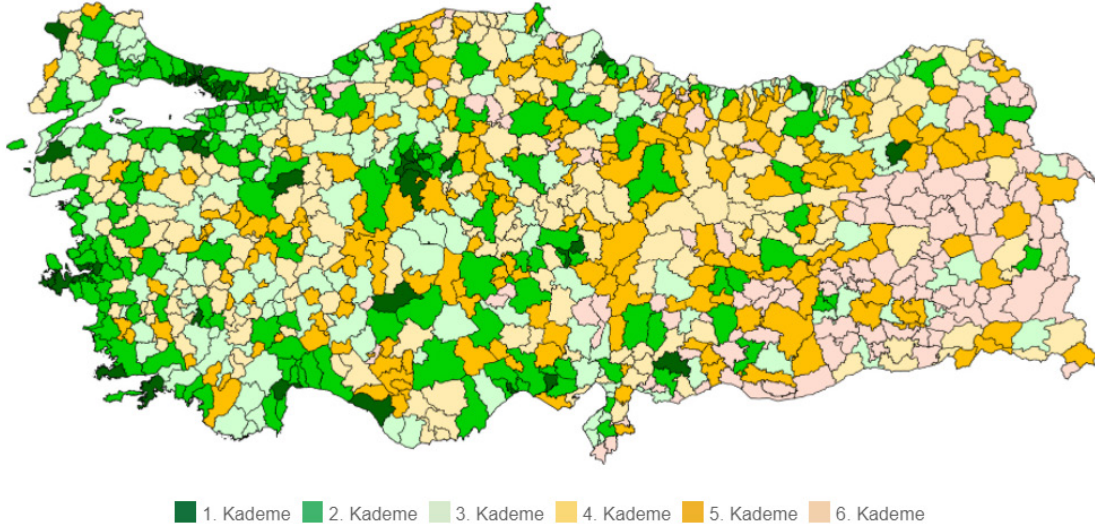
Muğla il nüfusu, 1927 yılında yapılan Cumhuriyet Dönemi'nin ilk nüfus sayımından 2021 yılı nüfus sayımına kadar sürekli olarak artış göstermiştir. Diğer taraftan Muğla ilinin sayım yılları içerisinde nüfus artış hızına bakıldığında 1990 yılına kadar sürekli olarak tüm sayım dönemlerinde Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren ilde turizmin gelişmesiyle birlikte nüfus artış hızı 2021 yılına kadar olan süreçte Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Ortaya çıkan nüfus artış hızı Türkiye genelinden fazla olmasına rağmen bu durum ülke nüfusu içerisindeki payına fazla yansımamıştır. 1927 yılında Muğla ilinin Türkiye nüfusu içindeki payı %1,27 iken 2021 yılında bu oran %1,22'ye düşmüştür.

Muğla ilinde 1927 yılından 2021 yılına kadar kırsal nüfus oranı şehirsal nüfus oranından her zaman yüksek olmuştur. Her ne kadar 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile artık kırsal nüfus şehirsal nüfus olarak kabul ediliyor olsa da bu durum sadece idari anlamdadır. Coğrafi olarak ilde kırsal mahallelerde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerde bulunan nüfus oranı hâlâ şehirsal nüfus oranından yüksektir. Kırsal nüfus oranının yüksek olmasının temel nedeni, il genelinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin kırsal mahallelerde günümüzde de önemini koruması ve özellikle katma değeri yüksek ürün yetiştiriciliğinin (zeytin, turunçgil, badem, domates gibi) yanı sıra organik tarım, ihracata yönelik olarak yapılan modern örtü altı yetiştiriciliği, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, çam balı üreticiliği (Türkiye çam balı üretimini %80'i) gibi aktivitelerin sürdürülmesidir.

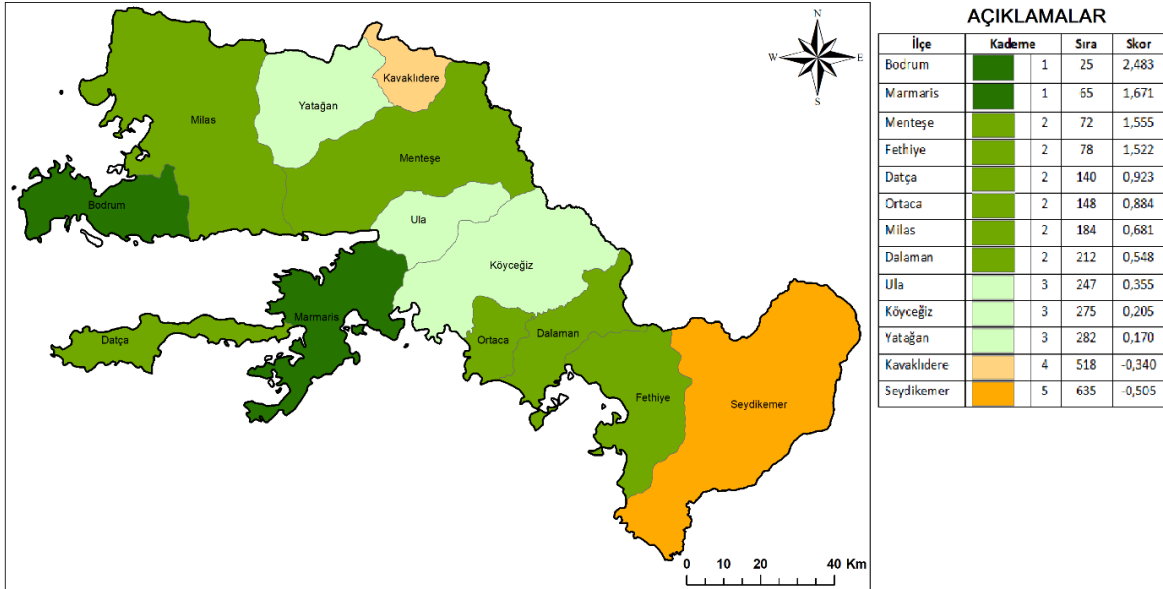
2021 yılı itibariyle Muğla ilinde nüfus yoğunluğu (79 kişi/km²) Türkiye ortalamasının (110 kişi/km²) altındadır. İl alanının %77'sinin dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olmasından dolayı nüfus, merkez Menteşe ilçesi ile turizm fonksiyonlarının gelişmiş olduğu kıyı şeridinde yer alan ilçelerde yoğunlaşmaktadır.

Muğla ilinde 1927 yılından 1970 yılına kadar kadın nüfus oranı erkek nüfusa göre daha yüksek olmuştur. Ortaya çıkan bu durum üzerinde Muğla ilinden dışarıya olan göçlerin etkisi oldukça fazladır. 1970 yılından itibaren sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak cinsiyet dengesizliği erkek nüfus lehine artış göstermiştir. Özellikle kıyı turizminin 1990'lı yıllardan sonra gelişim göstermesiyle birlikte yeni istihdam alanları ortaya çıkmış ve Muğla göç alan bir il konumuna geldiği için erkek nüfus oranı oldukça yükselmiştir.

Muğla ili, İstanbul ve Antalya'nın ardından Türkiye'nin en önemli üçüncü turizm merkezidir. Bünyesinde barındırdığı tarihi, kültürel ve doğal değerleriyle ülke turizmi açısından büyük bir öneme sahiptir. Özellikle ilde kıyı turizminin ön planda olması ve kıyı turizmine bağlı olarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler kıyı şeridi üzerinde bulunan ilçelerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesine ve bu duruma bağlı olarak yoğun nüfuslanmasına neden olmuştur. Bu durum kıyı kesimlerde yer alan ilçelerin refah seviyesini yükseltmiştir. Zira 2022 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan İlçelerin (973 ilçe) Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE, 2022) raporuna (Şekil 12) göre Muğla ilinde kıyı şeridinde yer alan ilçelerin sıralamada 1. ve 2. derece ilçe kategorisinde, iç kesimlerdeki ilçelerin ise 3., 4. ve 5. derece kategorilerde olduğu görülmektedir (Şekil 13). Muğla ilinin kıyı şeridinde yer alan ilçelerinde kıyı turizmine bağlı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik şartlar ve istihdam olanakları, iç kesimlerdeki ilçelerde yaşayan genç nüfusun kıyı bölgelerine doğru sürekli olarak göç etmesine neden olmaktadır. İl içi yaşanan bu göç hareketleri Muğla il nüfusunun yapısal özelliklerini de etkilemektedir.

Şekil 12: İlçelerin (973 ilçe) Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022).

Şekil 13: Muğla İline Bağlı İlçelerin (13 ilçe) Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2022).

Muğla ili kırsal alanlarında ekonomik faaliyetlerde bulunanların genellikle yaşlı nüfustan oluştuğu görülmektedir. Genç nüfusun sürekli göç etmesi kırsal alanlardaki üretim işlerinin yaşlı nüfus grubuna giren insanlara kaldığını göstermektedir. Bu sebeple kırsal alanlarda yaşayan genç nüfusa yönelik planlamalar yapılmalı ve genç üreticiler desteklenerek üretim faaliyetlerine dâhil edilmelidir. Kırsal alanlarda özellikle kırsal turizm gibi tarım dışı girişimler desteklenerek farklı iş alanları açılmalıdır. Bu sayede genç ve aktif nüfus bulunduğu yerleşimde istihdam edeceği gibi hem işsizliğin önüne geçilecek hem de kırsal kalkınmaya katkı sağlanacaktır.

Muğla'nın, kıyı turizmine ve tarımsal faaliyetlere dayalı istihdam olanaklarının yüksek oluşu ve buna bağlı olarak işsizlik oranlarının Türkiye ortalamasının altında olması nedeniyle göç almaya devam etmesi beklenmektedir. Ancak göçlerle gelen kişilerin sosyal anlamda dışlanmalarının önüne geçilerek sosyal entegrasyonlarının sağlanmasına yönelik planlamalar yapılmalıdır.

İller Bankası'ndan Muğla iline ayrılan ödenek TÜİK nüfus verileri esas alınarak belirlenmektedir. Oysaki Türkiye'nin en önemli 3. turizm merkezi olan ilin yaz döneminde nüfusu mevcut nüfusunun yaklaşık 10 katı artış göstermektedir. Yaz döneminde yaşanan bu nüfus artışının neden olduğu alt yapı ve ulaşım sorunlarının büyükşehir belediyesi ve diğer yerel yönetimleri zor durumda bıraktığı bilinmektedir. İller Bankası tarafından ayrılan ödeneğin Muğla'nın mevcut nüfus verilerine göre değil de yaz sezonunda yaşanan nüfus artışı göz önünde bulundurularak belirlenmesi, sorunların çözümü yönünde önemli bir girişim olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçiş İlhan, Ö. (2021). COVID-19 pandemisinin nüfus hareketliliği üzerine etkisi: Hareketlilik ve gelir arasındaki ilişkinin analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 79, 7-16. <https://doi.org/10.17211/tcd.971688>
- Awad-Núñez, S., Julio, R., Moya-Gómez, B., Gomez, J., & Sastre González, J. (2021). Acceptability of sustainable mobility policies under a post-COVID-19 scenario. Evidence from Spain. *Transport Policy*, 106, 205-214. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.04.010>
- Aydoğdu, M., & Bakırcı, M. (2021). Süleymanpaşa ilçesinde (Tekirdağ) nüfusun zamansal gelişimi ve mahallelere göre yoğunluk analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(46), 273-294. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.961068>
- Ayhan, F. (2020). Afyonkarahisar'ın nüfus coğrafyası özellikleri. *Journal of Awareness*, 5(3), 401-426. <https://doi.org/10.26809/joa.5.030>
- Bakırcı, M. (2017). *Gerger yöresi beşeri coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Flaxman, S., Mishra, S., Gandy, A., Unwin, H. J. T., Mellan, T. A., Coupland, H., Whittaker, C., Zhu, H., Berah, T., Eaton, J. W., Monod, M., Ghani, A. C., Donnelly, C. A., Riley, S., Vollmer, M. A. C., Ferguson, N. M., Okell, L. C., & Bhatt, S. (2020). Estimating the effects of non-pharmaceutical interventions on COVID-19 in Europe. *Nature*, 584(7820), 257-261. <https://doi.org/10.1038/s41586.020.2405-7>
- Güner, İ. (2010). Nüfus coğrafyası. İçinde *Genel beşeri ve ekonomik coğrafya* (ss. 1-69). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Karabörk, M., & Sandal, E. K. (2018). Kahramanmaraş şehir merkezinde nüfusun mekansal değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23(40), 21-36.
- Kervankıran, İ., & Bağmancı, M. F. (2020). Bildiğimiz turizmin sonu mu? COVID-19'un Türkiye'deki turizm hareketliliğine etkisi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 76, 19-32. <https://doi.org/10.17211/tcd.811302>
- Kervankıran, İ., Eteman, F. S., & Çuhadar, M. (2018). *Türkiye'de iç turizm hareketlerinin sosyal ağ analizi ile incelenmesi*. 5(1), 29-50.
- Kim, J., & Kwan, M.-P. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on people's mobility: A longitudinal study of the U.S. from March to September of 2020. *Journal of Transport Geography*, 93, 103039. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2021.103039>
- SEGE. (2022). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Sertkaya Doğan, Ö. (2018). Türkiye'de 2040 ve 2060 nüfus projeksiyonlarına göre demografik fırsatlar. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 18(5), 26-42. <https://doi.org/10.16989/TIDSAD.1578>
- Sharma, G. D., Thomas, A., & Paul, J. (2021). Reviving tourism industry post-COVID-19: A resilience-based framework. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100786. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100786>
- Tanoğlu, A. (1966). *Beşeri coğrafyada nüfus ve yerleşme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tuncer, B., & Bakırcı, M. (2020). 6360 sayılı büyükşehir yasasının Türkiye'nin kırsal yerleşim düzenine mevcut ve muhtemel etkileri: Konya örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 74, 75-85. <https://doi.org/10.17211/tcd.678626>
- Tuncer, B., & Bulut, İ. (2019). Tarihi coğrafya açısından Haymana kazasında nüfus (1831-1914). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1571-1588.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2020). *Beşeri Coğrafya—İnsan Kültür Mekan* (18. bs). Çantay Kitabevi, İstanbul.
- WHO. (2020). *Coronavirus disease*. <https://www.who.int/publications/m/item/log-of-major-changes-anderrata-in-who-daily-aggregate-case-and-death-count-data>
- Yanardağ, M. Ö., & Avcı, M. (2012). Turizm sektöründe istihdam sorunları: Marmaris, Fethiye, Bodrum ilçeleri üzerine ampirik bir inceleme. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 39-62. <https://doi.org/10.18354/esam.81733>
- Zoğal, V., & Emekli, G. (2020). Türkiye'de COVID-19 salgını sürecinde ikinci konutların değişen anlamları. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 168-181. <https://doi.org/10.32003/igge.741471>